

Marcin Jan Stępień*

INDYWIDUALNY CHARAKTER UTWORU JAKO PRZESŁANKA OCHRONY PRAWNOAUTORSKIEJ DZIEŁA TECHNICZNEGO

Streszczenie

Specyfika dzieł technicznych polega na tym, że z założenia służą one realizacji celów pragmatycznych. Użytkowy charakter dzieł technicznych wpływa na proces kształtowania treści i formy utworu. Na „działalność twórczą o indywidualnym charakterze” mają wpływ takie okoliczności, jak ograniczenia technologiczne, przewidywalność spodziewanego rezultatu działalności czy praktyka postępowania. W konsekwencji dzieła techniczne można przeciwstawić „klasycznie” pojmowanym utworom służącym zaspokojeniu potrzeb duchowych człowieka. Analiza polskiej doktryny i orzecznictwa sądów polskich prowadzi do wniosku, że o ile przesłanka działalności twórczej w przypadku dzieł technicznych co do zasady będzie spełniona, o tyle wątpliwe jest, na ile proces twórczy, stratyfikowany czynnikami obiektywnymi, pozwala na indywidualne ukształtowanie dzieła technicznego. W rezultacie kwestia ochrony prawnoautorskiej dzieła technicznego w większości przypadków sprowadzać się będzie do odpowiedzi na pytanie, czy spełnia ono przesłankę indywidualnego charakteru utworu.

Ustawowa przesłanka indywidualnego charakteru musi uwzględniać każdy przejaw działalności twórczej człowieka, w tym taki, który należy do szeroko rozumianej sfery dzieł niefikcyjnych (dzieła techniczne, naukowe). W konsekwencji swoisty charakter dzieł technicznych rodzi pytania zarówno o to, w jakim stopniu przesłanka

* mgr Marcin Jan Stępień, Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej

indywidualności realizuje się w przypadku dzieł technicznych, jak i o to, jakie jest samo znaczenie indywidualnego charakteru utworu w polskim prawie autorskim.

Słowa kluczowe: prawo własności intelektualnej, prawo autorskie, dzieło techniczne, indywidualny charakter utworu

Pojęcie przesłanki indywidualnego charakteru w polskim prawie autorskim

Artykuł 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej u.p.a.p.p.)¹ zawiera definicję syntetyczną pojęcia utworu w polskim prawie autorskim². Zgodnie z treścią tego przepisu „Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór)”. Przesłanka indywidualnego charakteru, obok działalności twórczej oraz ustalania utworu w jakiegokolwiek postaci, jest jedną z trzech przesłanek, które decydują o możliwości zakwalifikowania określonego zjawiska jako przedmiotu praw autorskich. Powyższe przesłanki określa się również mianem przesłanek pozytywnych, gdyż decydują o przyznaniu ochrony prawnej na gruncie polskiej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³. Kryterium indywidualnego charakteru, jako samodzielna przesłanka ochrony prawnoautorskiej, wprowadzone zostało dopiero ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r.⁴ Przyjęte zostało w finalnej fazie

¹ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 666, ze zm.

² D. Flisak, w: *Prawo autorskie i prawo pokrewne. Komentarz*, red. *idem*, Warszawa 2015, s. 22.

³ W. Machała, *Utwór: przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2013, s. 121; M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa prywatnego*, t. 13: *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2003, s. 8–9. W polskiej doktrynie niekiedy wskazuje się również jako czwartą przesłankę: aby dzieło było efektem działalności człowieka (por. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2014, s. 22; A. Stuglik, *Program komputerowy a inne utwory z zakresu informatyki*, „Monitor Prawniczy” 2002, s. 889). Jednak zasadność wyodrębnienia powyższej przesłanki jest kwestionowana z uwagi na to, że jak wskazują niektórzy przedstawiciele polskiej doktryny, twórczą działalnością może wykazywać się wyłącznie człowiek (J. Bleszyński, *Twórczość jako przesłanka ochrony w polskim prawie autorskim w świetle doktryny i orzecznictwa*, w: *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010, s. 35; E. Ferenc-Szydełko, w: *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych: komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2016, s. 11).

⁴ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 162.

prac nad obecnie obowiązującą polską ustawą, a jego wprowadzaniu towarzyszyły liczne wątpliwości⁵. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie definiuje pojęcia indywidualnego charakteru.

W polskim orzecznictwie i doktrynie brak jest zgodności odnośnie do tego, jak rozumieć przesłankę indywidualnego charakteru. Przeważanie odnosi się ją do rezultatu działalności człowieka⁶. Łączy się ją z pojęciem oryginalności, nowości czy piętna osobistego twórcy⁷. Wedle poglądów, które moglibyśmy określić jako obiektywne⁸, przesłanka indywidualnego charakteru obejmuje relację z innymi rezultatami wysiłku intelektualnego człowieka lub szerzej – z aktualnym w danym momencie stanem dorobku intelektualnego⁹. W tym przypadku uznaje się, że dobro niematerialne spełnia kryterium indywidualnego charakteru, jeżeli wykazuje się dostatecznie doniosłymi różnicami w porównaniu z uprzednio wytworzonymi produktami intelektualnymi¹⁰. Cechuje je nowość, odmienność, niepowtarzalność. Przedmiotem badania jest zatem obiekt¹¹. Z kolei samo badanie wystąpienia przesłanki indywidualnego charakteru następuje w oderwaniu od okoliczności towarzyszących powstaniu dobra niematerialnego, w tym aktu kreacyjnego¹².

Natomiast wedle poglądów, które moglibyśmy określić jako subiektywne¹³, przesłanka indywidualnego charakteru obejmuje relację z osobą twórcy, tj. zachodzącą pomiędzy określonym dobrem niematerialnym a oznaczoną osobą¹⁴. Indywidualnie ukształtowane dzieło powinno nosić w sobie część osobowości twórcy, stanowić emanację jego osobowości¹⁵. W kontekście badania przesłanki indywidualnego charakteru na gruncie poglądów subiektywnych znaczenie zyskuje akt kreacyjny, a przedmiotem zainteresowania czyni się również okoliczności towarzyszące

⁵ J. Sobczak, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Poznań 2000, s. 40.

⁶ M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa...*, s. 8–10.

⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2014, s. 25.

⁸ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 163.

⁹ M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa...*, s. 15–16.

¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt I ACa 477/97, LEX nr 533708; por. G. Tylec, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r.*, sygn. akt IV CK 763/04, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 6/67 (2007), s. 411.

¹¹ G. Tylec, *Glosa...*, s. 411.

¹² J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, s. 25.

¹³ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 163.

¹⁴ *Ibidem*, s. 166; J. Błęszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 35.

¹⁵ Por. D. Flisak, *Pojęcie utworu w prawie autorskim – potrzeba głębokich zmian*, „Przegląd Prawa Handlowego” 12 (2006), s. 33; W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 165.

procesowi powstawania dobra niematerialnego¹⁶. Badanie obejmować powinno zatem proces powstania utworu, w tym charakter działalności jego twórcy¹⁷.

Na gruncie poglądów obiektywnych istotną rolę odegrała tzw. metoda statystycznej jednorazowości M. Kummera¹⁸. Polega ona na badaniu, czy takie samo lub bardzo podobne dzieło niematerialne powstało wcześniej oraz czy jest statystycznie możliwe stworzenie takiego samego dzieła w przyszłości przez inną osobę. Odpowiedź negatywna powinna wskazywać na okoliczność, że dzieło posiada cechę indywidualności¹⁹. Na przydatność badania istnienia przesłanki indywidualnego charakteru za pomocą metody statystycznej jednorazowości wskazywano w polskim orzecznictwie²⁰. Jednak metoda powyższa została zakwestionowana zarówno w polskiej, jak i zagranicznej doktrynie²¹. Dokonując szerokiej analizy metody statystycznej jednorazowości w polskim prawie autorskim, D. Flisak stwierdza, że „przyjęcie skrajnie zobiektywizowanej metody badania indywidualności dzieła, tj. takiej, która całkowicie abstrahuje od procesu tworzenia, skupiając się wyłącznie na jej finalnym rezultacie, znacznie utrudnia dostarczenie jakiegokolwiek uzasadnienia dla istnienia więzi pomiędzy twórcą a jego dziełem”²². „Z kolei istnienie tej więzi warunkuje przecież powstanie na rzecz autora wiązki uprawnień o charakterze osobistym” – konstatuje autor²³.

Ponadto w odniesieniu do poglądów obiektywnych formułuje się zarzut, że wprowadzając pojęcia nowości, odmienności czy niepowtarzalności – w kontekście analizy dzieła – nie wyjaśniają one pojęcia indywidualnego charakteru, lecz jedynie zastępują jedno niejasne pojęcie innymi. Ponadto zmieniając punkt odniesienia, przesłankę indywidualności charakterystyczną dla działalności czło-

¹⁶ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 162.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Metodę statystycznej jednorazowości M. Kummer przedstawił w dziele *Das urheberrechtlich schützbares Werk* (Bern 1968). Zob. W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 172.

¹⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, s. 25.

²⁰ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2009 r., sygn. akt V CSK 337/08, LEX nr 488738; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSNC 2006/5/92; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2008 r., sygn. akt I ACa 227/08, LEX nr 516549.

²¹ J. Błęszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 31.

²² D. Flisak, *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości – pozorne rozwiązanie problematycznej oceny indywidualności dzieła*, w: *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 288.

²³ *Ibidem*.

wieka, wyjaśniają za pomocą pojęć, które odnieść można do wszelkich przedmiotów, w tym niekoniecznie będących przedmiotem ingerencji człowieka, ale rezultatem aktywności sił natury czy zbiegu okoliczności, przypadku²⁴.

Poglądy subiektywne rodzą natomiast pytanie o zasadność wyróżnienia przesłanki indywidualnego charakteru w ustawie. Otóż w poszukiwaniu sensu przesłanki indywidualnego charakteru w kontekście subiektywnym w doktrynie i orzecznictwie polskim nawiązuje się do dorobku przedwojennego prawa autorskiego, w pierwszej kolejności pojęcia piętna osobistego twórcy²⁵, wypracowanego przy pracach nad ustawą z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim²⁶. Jak wskazywał F. Zoll, „dzieło, które nosi w sobie piętno osobiste twórcy i przez to jest dziełem oryginalnym, nowem, jakiego jeszcze nie było – «utworem». To piętno osobiste czyni z niego własny utwór danego autora”²⁷. Co istotne, w doktrynie przedwojennej przyjmowano, że przesłanka piętna osobistego, obok przesłanki działalności duchowej, składała się na pojęcie twórczości²⁸. Tym samym, jeżeli uznać, że pojęcie piętna osobistego twórcy odpowiada pojęciu indywidualnego charakteru, jak niekiedy postuluje się w aktualnych podglądach doktryny, to tak rozumiana przesłanka indywidualnego charakteru w istocie zawiera się w pojęciu twórczości. Stawia to pod znakiem zapytania zasadność wyróżnienia przesłanki indywidualnego charakteru obok przesłanki twórczości w obecnej ustawie²⁹. Przyjęcie założenia racjonalnego prawodawcy w prawie polskim³⁰ prowadzi do

²⁴ J. Bleszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 31.

²⁵ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 165; por. D. Flisak, *Pojęcie utworu w prawie autorskim...*, s. 164.

²⁶ Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim, tekst jedn. Dz. U. z 1935 r., nr 36, poz. 260, ze zm. Ustawa z 1926 r. stanowiła w art. 1 zd. 1, że przedmiotem prawa autorskiego jest przejaw działalności duchowej „noszący cechę osobistej twórczości”. Jednak jak zauważył wówczas F. Zoll, wyrażenie to stanowiło pleonazm („twórczość bowiem polega na piętnie osobistem”), a w konsekwencji właściwszym wyrażeniem było zaproponowane przez Komisję Kodyfikacyjną: „noszący piętno osobiste” (F. Zoll, *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska*, Warszawa 1926, s. 13).

²⁷ F. Zoll, *Polska ustawa o prawie autorskim...*, s. 13–14.

²⁸ *Ibidem*, s. 16; S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 6; por. W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 154.

²⁹ Por. J. Bleszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 163.

³⁰ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 163. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 20 czerwca 2000 r. stwierdził, że: „Podobną rangę nadaje się założeniu o racjonalnym działaniu ustawodawcy w procesie stanowienia prawa. Jeśli wbrew jasnemu pod względem językowym sformułowaniu przepisu, nadawałoby mu się jakieś inne znaczenie, aniżeli to oczywiste znaczenie językowe, wówczas rola ustawodawcy byłaby li tylko pozorną” (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2000 r., I KZP 16/00, LEX nr 40509).

wniosku, że ustawodawca pojęciu indywidualnego charakteru chciał nadać inne znaczenie niż tożsame z piętnem osobistym twórcy³¹, co z kolei podważa zasadność tych stanowisk, które właśnie z pojęciem piętna osobistego twórcy wiążą przesłankę indywidualnego charakteru utworu.

Dodatkowo poglądom subiektywnym zarzuca się, że odnoszą się one do zdarzeń, które trudne są do uchwycenia, gdyż nie jesteśmy w stanie obserwować procesu powstawania dzieła, a nie zawsze daje się on zrekonstruować.

Charakterystyka dzieł technicznych

Dzieła techniczne, obok dzieł naukowych, czy tzw. drobnych przedmiotów prawa autorskiego, zalicza się w orzecznictwie i doktrynie do szerszej kategorii utworów, jakimi są twory niefikcjonalne³². W kontekście tej kategorii utworów Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 30 czerwca 2005 r. stwierdził, że „dotyczą one obiektywnie istniejącego (a więc nie «tworzonego») stanu rzeczy, przedmiot i temat pracy są z góry ustalone, metody badawcze z reguły są znane i takie same, nieuniknione jest oparcie się na wcześniejszym dorobku”³³. W orzecznictwie i doktrynie zauważa się, że treść utworów technicznych co do zasady będzie recypować zjawiska świata rzeczywistego³⁴ oraz jest narzucona przez stałe, niezmiennie reguły obowiązujące w danej kategorii techniki i wiedzy³⁵. W konsekwencji przesłanek ochrony prawnoautorskiej należy doszukiwać się przede wszystkim w formie wyrażenia dzieł technicznych³⁶.

W kontekście przesłanki indywidualnego charakteru w doktrynie podnosi się, że o prawdziwej wartości dzieła technicznego świadczy nie indywidualne ukształtowanie, ale przeciwnie – funkcjonowanie według ścisłych oraz powszechnie znanych standardów i schematów³⁷. Działalność w zakresie two-

³¹ Por. W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 164.

³² Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSP 2007/6/67; D. Czajka, *Przedmiot ochrony – utwór jako rezultat twórczości autora*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2010, s. 51.

³³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSP 2007/6/67.

³⁴ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 6.

³⁵ G. Tylec, *Glosa...*, s. 412; K. Gienas, *Uwagi o ochronie „utworów technicznych*, „Monitor Prawniczy” 7 (2009), s. 386.

³⁶ K. Gienas, *Uwagi o ochronie...*, s. 387; S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 9.

³⁷ D. Flisak, *Pojęcie utworu w prawie autorskim...*, s. 35.

rzenia dzieł technicznych niekiedy wymaga skorzystania z wiedzy specjalistycznej oraz stosowania się do określonych reguł postępowania³⁸. W szczególności metoda statystycznej jednorazowości, zakładająca badanie istnienia podobnego dzieła lub statystycznie możliwego stworzenia podobnego dzieła w przyszłości, w kontekście dzieł technicznych skutkowałaby odmową przyznania ochrony prawnoautorskiej wielu utworom³⁹. Ponadto w doktrynie podnosi się, że z uwagi na cechy dzieł technicznych dzieła takie „z trudem” spełniać mogą przesłankę indywidualnego charakteru utworu, rozumianego jako piętno osobiste twórcy⁴⁰.

W rezultacie po dziś dzień nie udało się ani w orzecznictwie, ani w doktrynie, wypracować zgodnego stanowiska w przedmiocie ochrony prawnoautorskiej dzieł technicznych. Ochrona prawnoautorska dzieł technicznych podawana jest w wątpliwość głównie z uwagi na brak spełnienia przesłanki indywidualnego charakteru, przy czym sama przesłanka indywidualnego charakteru nie posiada powszechnie przyjętego znaczenia i jest różnie pojmowana. Okoliczność ta niewątpliwie negatywnie wpływa na stan pewności prawa i pożądaną jednolitość orzecznictwa. Trudno wskazać na jedną przyczynę tego stanu rzeczy, natomiast nie podlega wątpliwości, że wiele spośród formułowanych w orzecznictwie i doktrynie poglądów następuje w oderwaniu od wyraźnego brzmienia przepisów ustawy. Na gruncie polskiej kultury prawnej przyjmuje się, że odejście od wyraźnego brzmienia przepisu ustawy może nastąpić jedynie w wyjątkowych okolicznościach⁴¹, ponieważ adresaci norm prawnych mają prawo polegać na tym, co ustawodawca w przepisie rzeczywiście wyraził⁴². W konsekwencji wszelkie poglądy odchodzące od brzmienia przepisu ustawy, bez wskazania ważnych racji przemawiających za takim odstępstwem, mogą być traktowane najwyżej w kategorii postulatów *de lege ferenda*⁴³.

Obecnie obowiązująca ustawa *explicite* wyróżnia przesłankę indywidualnego charakteru, a to oznacza, że polski prawodawca chciał jej nadać sens norma-

³⁸ K. Gienas, *Uwagi o ochronie...*, s. 386.

³⁹ Por. D. Flisak, *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości...*, s. 289, 292.

⁴⁰ D. Flisak, *Pojęcie utworu w prawie autorskim*, s. 33–34; por. W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 170.

⁴¹ Głównie natury aksjologicznej. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt III KK 438/06, OSNwSK 2007/1/289.

⁴² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2007 r., sygn. akt III CZP 94/06, OSNC 2007/7-8/95; por. S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, s. 133.

⁴³ Por. K. Mularski, *Kilka uwag o zbędnych fragmentach aktów normatywnych*, w: *Prawo wobec wyzwania współczesności*, red. B. Guzik, N. Buchowska, P. Wiliński, Poznań 2008, s. 27.

tywny i w kontekście kwalifikacji rezultatu wysiłku intelektualnego człowieka, jako utworu, nie można jej pomijać. Ponadto wolą ustawodawcy było objęcie tą przesłanką również utworów technicznych⁴⁴. Wskazuje na to brzmienie art. 1 ust. 2 u.p.a.p.p., w którym wprost wymienia się takie utwory, jak kartograficzne, architektoniczne, urbanistyczne, architektoniczno-urbanistyczne oraz programy komputerowe, a należące właśnie do kategorii utworów technicznych⁴⁵. Dodatkowo z punktu widzenia prawa autorskiego wyżej zakomunikowane cechy dotyczące okoliczności powstania dzieł technicznych, jak wykorzystanie wiedzy specjalistycznej, stosowanie się do określonych reguł przyjętych w danej dziedzinie techniki, czy treść obejmująca zjawiska obiektywnie występujące, nie wykluczają automatycznie kwalifikacji takich dzieł jako przedmiotów praw autorskich⁴⁶. W rezultacie przy wykładni art. 1 ust. 1 u.p.a.p.p. należy dążyć do takiego rozumienia przesłanki indywidualnego charakteru utworu, która nie będzie negować prawnoautorskiej ochrony dzieł technicznych, lecz ją uzasadniać.

„Indywidualny charakter” dzieła technicznego

Jak wskazuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, „zastosowanie wykładni językowej wymaga uwzględniania dyrektyw języka potocznego, a zatem przypisywania zawartym w normie prawnej wyrażeniom podstawowego i powszechnie przyjętego znaczenia”⁴⁷. Słowo „indywidualny” na gruncie języka polskiego oznacza „właściwy tylko danej jednostce”⁴⁸. Dosłowne znaczenie pojęcia „indywidualny” należałoby łączyć zatem z człowiekiem, najda-

⁴⁴ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 180; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSNC 2006/5/92; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt I ACa 490/06, LEX nr 298567, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2014 r., sygn. akt V CSK 180/13, LEX nr 1455199.

⁴⁵ K. Gienas, *Uwagi o ochronie...*, s. 386.

⁴⁶ G. Tylec, *Glosa...*, s. 412; por. J. Barta, R. Markiewicz, *Dokumentacja techniczna w świetle prawa autorskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 47 (1988), s. 65; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2006 r., sygn. akt I CK 281/05, LEX nr 181263; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt I ACa 490/06, LEX nr 298567.

⁴⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2007 r., sygn. akt III CZP 94/06, OSNC 2007/7-8/95; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1998 r., sygn. akt I CKN 664/97, OSNC 1999/1/7. Jak wskazuje A. Malinowski, użytym w tekście prawnym określeniom powinny być przypisane ich znaczenia podstawowe, słownikowe. Por. *idem*, *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2008, s. 18.

⁴⁸ Dokładnie: „Właściwy tylko danej jednostce; osobisty, jednostkowy, osobniczy, odrębny, swoisty” (*Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2006, s. 1210).

lej – z przymiotami charakterystycznymi dla człowieka⁴⁹, nie zaś z przymiotami przedmiotu (materialnego lub niematerialnego). Tym samym zasadnie można mówić o indywidualnym charakterze działalności człowieka, a nie rezultatu (efektu) takiej działalności⁵⁰.

W polskim orzecznictwie i doktrynie przeważa pogląd, że przesłankę indywidualnego charakteru należy wiązać z rezultatem (efektem) działalności twórczej⁵¹. Jednak w szczególności w doktrynie zauważa się, że literalne brzmienie art. 1 ust. 1 u.p.a.p.p. nakazywałoby odnosić przesłankę indywidualnego charakteru do działalności twórczej⁵², a co najwyżej do obu tych elementów, tj. działalności twórczej i rezultatu tej działalności⁵³.

Odmienne od literalnego brzmienia ustawy, przeważające w polskim prawie autorskim stanowisko, odnoszące przesłankę indywidualnego charakteru do dzieła, podyktowane jest zapewne obawą, że obiektywna analiza przesłanek ochrony prawnoautorskiej utworu możliwa jest co do zasady tylko na podstawie samego dzieła. Natomiast okoliczności powstania dzieła nieuchwytnie są dla uczestnika obrotu prawnego, który nie był jednocześnie obserwatorem procesu twórczego. Nie oznacza to jednak, że nie jesteśmy w stanie zrekonstruować okoliczności towarzyszących powstaniu dzieła⁵⁴. Ponadto należy pamiętać, że ocena utworu, jako bytu niematerialnego, również wymaga jego uprzedniej rekonstrukcji na bazie materialnego nośnika utworu. Każdy utwór jest percypowany przez osoby inne niż twórca za pomocą materialnego obiektu, na którym został on upostaciowiony (*corpus mechanicum*)⁵⁵.

Odejście od reguł znaczeniowych języka potocznego, również przy wykładni tekstów prawnych, musi znajdować solidne uzasadnienie, gdyż jak zauważa S. Wronkowska: „Gdyby nie przyjmować, że «prawodawca» posługuje się regułami znaczeniowymi określonego języka etnicznego (biorąc pod uwagę

⁴⁹ Por. G. Tylec, *Glosa...*, s. 412.

⁵⁰ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 170.

⁵¹ L. Jaworski, *Utwór jako przedmiot prawa autorskiego*, „Monitor Prawniczy” 6 (2009), s. 320; W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 123; M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa prywatnego...*, s. 8–10; G. Tylec, *Glosa...*, s. 411.

⁵² D. Flisak, *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości...*, s. 289; D. Sokołowska, „*Omnis definitio periculosa*”, czyli kilka uwag o zmianie paradygmatu utworu, w: *Granice prawa autorskiego*, red. J. Kępiński, K. Klafkowska-Wiśniowska, R. Sikorski, Warszawa 2010, s. 10.

⁵³ A. Stuglik, *Program komputerowy...*, s. 890.

⁵⁴ Por. W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, Warszawa 2005, s. 302.

⁵⁵ M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa prywatnego...*, s. 12.

pewne swoistości języka tekstów prawnych), to można byłoby dokonywać wykładni w sposób dowolny, argumentując, iż nie ma co przejmować się ogólnie przyjętym znaczeniem użytych w akcie prawnym znaków⁵⁶. Stanowisko to respektowane jest na gruncie polskiego orzecznictwa, w którym wskazuje się, że punktem wyjścia w procesie wykładni tekstu prawnego powinna być analiza językowa, a pierwszeństwo językowych reguł wykładni uznawane jest za podstawowy warunek funkcjonowania prawa w państwie prawnym⁵⁷. W konsekwencji, jeżeli przepis jednoznacznie formułuje normę postępowania, to tak właśnie należy ów przepis rozumieć.

O działalności człowieka możemy mówić w ujęciu subiektywnym, tj. z uwagi na charakter takiej działalności, lub w ujęciu obiektywnym – z uwagi na rezultat takiej działalności⁵⁸. Posłużenie się przez ustawodawcę polskiego pojęciem indywidualności, i to w kontekście charakteru działalności⁵⁹, powinno prowadzić do wniosku, że polski ustawodawca przesłankę tę odnosi do działalności człowieka w ujęciu subiektywnym. W konsekwencji badanie kryterium „indywidualnego charakteru” celem przyznania ochrony prawnoautorskiej rezultatowi działalności człowieka zawsze będzie prowadzić w istocie do badania tejże działalności.

Działalność człowieka może doprowadzić do powstania rezultatu intelektualnego, aczkolwiek działania te mogą ograniczać się tylko do postępowania zgodnie z określonymi regułami, czy do prostego przedstawienia danych. Indywidualny charakter działalności w kontekście dosłownego rozumienia tego pojęcia wskazuje na działalność, którą przypisać możemy tylko danej jednostce, tj. działalność konkretnej osoby lub jeżeli mamy do czynienia z działaniem wielu osób – działalność konkretnych (pojedynczych) osób⁶⁰. Działalność indywidualną zatem cechuje samodzielność pracy lub wysiłku intelektualnego⁶¹, a przeciwne są jej naśladownictwo, powielanie czy odtwarzanie. Konsekwencją działalności o indywidualnym charakterze jest więź łącząca konkretną osobę z rezultatem jej działalności. W konsekwencji przesłanka indywidualnego charakteru na grun-

⁵⁶ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, s. 163.

⁵⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2000 r., I KZP 16/00, LEX nr 40509.

⁵⁸ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 2–3.

⁵⁹ Jak wskazuje A. Malinowski: „wieloznaczność dotyczy w języku polskim stosunkowo wielu nazw, lecz jest ona najczęściej eliminowana przez kontekst językowy konkretnego użycia nazwy w danym tekście” (*idem, Redagowanie tekstu prawnego...*, s. 45).

⁶⁰ Por. W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 181.

⁶¹ Podobnie S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 9.

cie polskiego prawa autorskiego uzasadnia więź duchową (*vinculum spirituale*) łączącą osobę twórcy z utworem⁶². W przypadku istnienia kilku twórców tego samego utworu przesłanka indywidualnego charakteru uzasadnia więź łączącą z utworem każdego ze współtwórców.

Trudno zatem zgodzić się z postulatami, które odmawiają zasadności badania okoliczności towarzyszących powstaniu utworu, w szczególności przebiegu aktu kreacyjnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że przyznanie ochrony dziełom technicznym zależeć będzie od ustalenia specyficznych elementów, będących wynikiem indywidualnej kreacji twórcy⁶³. Wyrażać się one mogą w doborze, prezentacji lub interpretacji danych, a także w formie osobistego i swobodnego ich ujęcia⁶⁴. W konsekwencji przy ustalaniu, czy działalność konkretnej osoby cechowała indywidualność, nie można pominąć postępowania autora składającego się na akt kreacyjny.

Na marginesie niniejszych rozważań należy zwrócić uwagę, że art. 1 ustawy z 1926 r. stanowił, iż przedmiotem prawa autorskiego jest „przejaw działalności duchowej, noszący cechę osobistej twórczości”. Brzmienie tego przepisu prowadzi zatem do wniosku, że przesłankę piętna osobistego ustawa przedwojenna odnosiła do „przejawu działalności duchowej”, tj. rezultatu (działalność w ujęciu obiektywnym). Zatem odmiennie niż wynika to z brzmienia obecnie obowiązującej ustawy, która przesłankę indywidualnego charakteru wiąże z charakterem działalności twórcy (działalność w ujęciu subiektywnym). Działalność w ujęciu subiektywnym, w przeciwieństwie do działalności w ujęciu obiektywnym, kładzie nacisk nie na refleksy osobowości twórcy dostrzegalne w utworze, ale na postępowanie wywołane impulsami świadomości twórcy⁶⁵. Postępowanie rozumiane jest w powyższym przypadku jako takie zachowanie się konkretnej osoby, które zależy od jej woli⁶⁶.

J. Barta i R. Markiewicz są zdania, że indywidualną działalność twórcy możemy stwierdzić, analizując jego wytwór intelektualny⁶⁷. W konsekwencji,

⁶² M. Poźniak-Niedzielska, w: *System prawa prywatnego...*, s. 9.

⁶³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSNC 2006/5/92; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 listopada 2006 r., sygn. akt IACa 490/06, LEX nr 298567.

⁶⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSNC 2006/5/92.

⁶⁵ Por. S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 6.

⁶⁶ Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2005, s. 106.

⁶⁷ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, s. 25.

jeżeli rezultat działalności pozwala na ocenę charakteru tej działalności, to również powinien być on uwzględniony przy ustalaniu przesłanki indywidualnego charakteru. Artykuł 1 ust. 1 u.p.a.p.p. przesądza, że działalność ma posiadać indywidualny charakter, nie wskazuje natomiast, co ma być dowodem na indywidualny charakter tej działalności.

Artykuł 1 ust. 4 u.p.a.p.p. stanowi, że ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności. Wyklucza to przyznanie ochrony prawnoautorskiej od rejestracji dzieła lub dokonania innych formalności. W obliczu braku organu ustawowo powołanego do rejestracji utworów finalnie o statusie dzieła jako utworu, a w konsekwencji o spełnieniu przesłanki indywidualnego charakteru, zawsze *in casu* orzekać będzie sąd⁶⁸. Okoliczność, czy konkretne dzieło spełnia kryterium indywidualnego charakteru, jest okolicznością faktyczną i jak każda okoliczność faktyczna podlega ustaleniu na podstawie całości materiału dowodowego zebranego w sprawie. Strona wywodząca skutki prawne z faktu stworzenia utworu powinna zatem zaproponować dowody do stwierdzenia tego faktu (art. 232 k.p.c.). W tym zakresie strony i sąd dysponują całym spektrum środków dowodowych. W konsekwencji przy badaniu istnienia przesłanek ochrony autorskoprawnej, w tym przesłanki indywidualnego charakteru, nie można deprecjonować zasadności badania czy to okoliczności towarzyszących powstaniu utworu, czy samego utworu (w istocie nośników, na których został on ucieleśniony). Każdy dowód służący wykazaniu w postępowaniu okoliczności faktycznej, że działalność, której rezultatem jest konkretne dzieło, miała indywidualny charakter, powinien zostać rozważony przez sąd (art. 233 § 1 k.p.c.)⁶⁹. Na okoliczność, gdzie przejawiać się może przesłanka indywidualnego charakteru działalności w rezultacie tej działalności, zwrócono uwagę już przy pracach nad pierwszą polską ustawą o prawie autorskim. Wówczas w doktrynie przeważało stanowisko, że elementów ochrony prawnoautorskiej dzieł technicznych (w szczególności twórczości) należałoby doszukiwać się w formie utworu, nie w jego treści, która zasadniczo zaczerpnięta jest ze „świata rzeczywistości”, a nie „świata fantazji”⁷⁰. I tak zgodnie z treścią art. 1 zd. 2 ustawy z 1926 r. względem utworów „praktycznych” wymagano, aby zawierały one „ślady indywidualnego ujęcia tre-

⁶⁸ A. Stuglik, *Program komputerowy...*, s. 891.

⁶⁹ W. Machała, *Utwór: przedmiot...*, s. 166; por. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, s. 25.

⁷⁰ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 2.

ści”⁷¹. Na podstawie stanowisk formułowanych w doktrynie międzywojennej trudno jednoznacznie stwierdzić, co rozumiano pod pojęciem indywidualności. Natomiast z pewnością nie było ono utożsamiane z pojęciem piętna osobistego twórcy⁷², które stanowiło oddzielną przesłankę ochrony prawnoautorskiej.

Treść ustawy przedwojennej stanowi swoistą odpowiedź, gdzie przejawiać się może indywidualna działalność twórcy w przypadku dzieł technicznych, a mianowicie chodzi o „ujęcie treści” utworu⁷³. Jeżeli uznać za S. Rittermanem, że treść utworu stanowi „zespół myśli i wyobrażeń”, z kolei forma utworu jest „przedstawieniem pewnego zespołu myśli i wyobrażeń⁷⁴, to działalność indywidualna przejawiać się może w formie utworu. Stanowisko to motywowane było również tym, że jak zauważono już w doktrynie międzywojennej, utwory techniczne, jako służące użyteczności, w konsekwencji co do treści są odtwórcze, i to różni je od szeroko pojętych utworów fikcyjnych⁷⁵.

Prowadzi to do wniosku o zasadność badania nie tylko działalności (składających się na nią zachowań konkretnej osoby) wiodącej do powstania obiektu, ale również samego obiektu pod względem sposobu przedstawienia, prezentacji jego treści, w konsekwencji – formy⁷⁶. Za każdym razem, gdy tylko to możliwe, badanie przesłanki indywidualnego charakteru powinno uwzględniać obie te okoliczności. Otóż samo badanie rezultatu pozwoli na ustalenie jego formy, tj. konkretnego sposobu przedstawienia treści utworu, ale nie oznacza to, że ten sposób przedstawienia nie został przejęty jako gotowy rezultat wysiłku intelektualnego innej osoby. Tym samym konieczne jest badanie również samego procesu działalności polegającej na nadaniu formy utworowi.

⁷¹ Zgodnie z treścią art. 1 ust. 1 zd. 1 i 2 ustawy z dnia 29 marca 1926 o prawie autorskim: „Przedmiotem prawa autorskiego jest od chwili ustalenia w jakiej bądź postaci (słowem żywym, pismem, drukiem, rysunkiem, barwą, bryłą, dźwiękiem, mimiką, rytmiką) każdy przejaw działalności duchowej, noszący cechę osobistej twórczości.

Należą tu w szczególności: Dzieła utrwalone słowem żywym, pismem, drukiem; mowy, referaty, wykłady, kazania, improwizacje, pamiętniki; wydane i niewydane książki, broszury, artykuły oraz przygotowawcze do nich narzuty, plany, zarysy i szkice; cały obszar produkcji literackiej, naukowej, a także praktycznej, o ile ostatnia posiada ślady indywidualnego ujęcia treści”.

⁷² S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 2.

⁷³ Na gruncie aktualnej doktryny polskiego prawa autorskiego K. Gienas wyraził pogląd, że punkt ciężkości należy przenieść na sposób prezentacji treści (np. wyników analizy) utworu technicznego (*idem*, *Uwagi o ochronie...*, s. 387).

⁷⁴ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 3.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 7.

⁷⁶ K. Gienas, *Uwagi o ochronie...*, s. 387.

Ponadto jeżeli badanie przesłanki indywidualnego charakteru ograniczyć do rezultatu działalności, z pominięciem zachowania się osoby, składającego się na tę działalność, a finalna postać rezultatu nie różniłaby się od rezultatów działalności innych osób, to nie podlegałby on ochronie, pomimo że zachowania pierwszej osoby cechowałaby samodzielność pracy i niezależność od postępowania innych osób. W konsekwencji wykluczona zostałaby ochrona dzieł związanych z tzw. twórczością paralelną, a których ochrona w polskim orzecznictwie została uznana⁷⁷. W kontekście tak rozumianej przesłanki indywidualnego charakteru, jak zaproponowano powyżej, sposób ujęcia treści utworu musi być rezultatem działalności konkretnej osoby, tj. jej własnej pracy intelektualnej. Podobna prezentacja tej samej treści nie uzasadnia stanowiska o naruszeniu praw autorskich. Dopiero przejęcie cudzego ujęcia treści utworu uzasadnia stanowisko o bezprawności. Podobne stanowisko wyrażano również w polskim orzecznictwie. Sąd Apelacyjny w Warszawie w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 września 1995 r. słusznie zauważył: „Nie jest bowiem plagiatem dzieło, które powstaje w wyniku zupełnie odrębnego, niezależnego procesu twórczego, nawet jeżeli posiada treść i formę bardzo zbliżoną do innego utworu” (podkr. – M.J.S.)⁷⁸.

Dodatkowo za nieprzypadkowe należy uznać przyjęte w ustawie przedwojennej wymaganie, aby nie cały utwór cechował się indywidualnym ujęciem treści, ale aby posiadał „ślady” takiego ujęcia treści. Pozwala to na sformułowanie wniosku, że – podobnie jak w przypadku przesłanki twórczości⁷⁹, prawo autorskie nie uzależnia przyznania ochrony od określonego stopnia natężenia cechy indywidualności. Otóż prawo autorskie nie wymaga, aby działalność człowieka na każdym etapie aktu kreacyjnego nosiła znamiona samodzielności wysiłku intelektualnego. Jak wynika z wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 29 października 1997 r., „Uzależnienie ochrony od występowania w utworze cechy indywidualności nie oznacza, aby cecha ta miała przejawiać się w jakimś określonym stopniu jej natężenia. Także w razie minimalnego stopnia indywidualności dopuszczalne jest kwalifikowanie ujawniającego tę cechę utworu

⁷⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 września 1995 r., sygn. akt I ACr 620/95, LEX nr 62623; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSNC 2006/5/92; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 lipca 2012 r., sygn. akt I ACa 483/12, OSAŁ 2014/2/9; por. D. Flisak w: *Prawo autorskie i prawo pokrewne. Komentarz*, s. 35.

⁷⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 września 1995 r., sygn. akt I ACr 620/95, LEX nr 62623.

⁷⁹ Por. J. Błęszyński, *Tłumaczenie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Warszawa 1973, s. 31.

jako przedmiotu prawa autorskiego [...]. Toteż nie da się generalnie oznaczyć minimum indywidualności, które stanowiłoby wartość progową dla uzyskania ochrony w prawie autorskim i pozwalałoby w sposób dostatecznie bezpieczny rozróżniać wytwory intelektualne zdadne i niezdatne do takiej ochrony”⁸⁰.

Podsumowując, niniejszym chodzi o to, aby konkretne zachowania, składające się na działalność człowieka, które były niezbędne do powstania rezultatu pracy intelektualnej w tej formie, a nie innej, można było przypisać oznaczonej osobie fizycznej, która uważa się za jej autora. Z pierwszymi działaniami, rozumianymi jak powyżej, ochronie podlega ich rezultat (jeżeli spełnione są również pozostałe przesłanki pozytywne ochrony). Tym samym utwór podlega ochronie prawnoautorskiej *in statu nascendi*, co pozostaje w zgodzie z art. 1 ust. 3 u.p.a.p.p., na mocy którego utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną.

W konsekwencji odpowiedź na pytanie, czy ujęcie treści jak w analizowanym obiekcie jest wynikiem działalności konkretnej osoby, która rości sobie do niego prawa autorskie, powinno stanowić *quod eret demonstrandum* przesłanki indywidualnego charakteru w przypadku utworów technicznych.

Wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*

Analiza przeprowadzona na podstawie wykładni językowej art. 1 aut. 1 u.p.a.p.p. prowadzi do wniosku, że wyrażona w tym przepisie przesłanka indywidualnego charakteru odnosi się do działalności człowieka, tj. działalności w ujęciu subiektywnym. Związanie przesłanki indywidualnego charakteru z właściwościami człowieka, a nie przedmiotu intelektualnego, pozwala na stworzenie trwałego paradygmatu tej przesłanki. Otóż właściwości człowieka nie ulegają ciągłym i spektakularnym zmianom, jakim ulegać mogą właściwości przedmiotu intelektualnego, np. na skutek rozwoju techniki⁸¹.

⁸⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt IACa 477/97, LEX nr 533708. Aczkolwiek orzeczenie to pozostaje w duchu poglądów obiektywnych, Sąd Apelacyjny w Krakowie w dalszej części uzasadnienia tego wyroku stoi na stanowisku, że „W każdym wypadku budzącym wątpliwości, tj. wtedy, gdy indywidualność badanego wytworu intelektualnego nie jest intuicyjnie oczywista, zachodzi konieczność odwołania się do ocen wartościujących. W ocenach tych należy kierować się dyrektywą nakazującą uwzględniać aksjologiczne uzasadnienie norm prawa autorskiego, jak i właściwości wytworów intelektualnych poddanych ocenom wartościującym” (podkr. – M.J.S.).

⁸¹ Por. D. Sokołowska, *Omnis definitio periculosa...*, s. 4.

Działalność o indywidualnym charakterze w przypadku dzieł technicznych może występować przy ujmowaniu treści utworu, sposobie jej prezentacji. W konsekwencji przy tak interpretowanej przesłance indywidualnego charakteru ochronie prawnoautorskiej podlega każde samodzielne przedstawienie chociażby tej samej treści⁸². Ponadto zaproponowane rozumienie przesłanki indywidualnego charakteru nie stoi na przeszkodzie objęcia ochroną prawnoautorską rezultatów tzw. paralelnej twórczości.

Sposób prezentacji utworu musi być rezultatem działalności konkretnej osoby (lub konkretnych osób) w tym sensie, że musi być rezultatem jej własnego wysiłku intelektualnego, samodzielnej pracy umysłowej, a nie może być przejęty jako gotowy rezultat wysiłku intelektualnego innej osoby. Podobna prezentacja tej samej treści nie uzasadnia stanowiska o naruszeniu praw autorskich. Dopiero przejęcie cudzego utworu uzasadnia stanowisko o bezprawności. Stąd tak istotne jest badanie procesu twórczego, w tym składającego się na niego zachowania się twórcy.

Ujęcie przesłanki indywidualnego charakteru tak, jak zaproponowano powyżej, nie utożsamia jej z pojęciem piętna osobistego twórcy, które stanowi element szerszego pojęcia, jakim jest twórczość⁸³. Inaczej rzecz ujmując, nie chodzi o refleksy osobowości twórcy, ale o celowe postępowanie wywołane impulsami świadomości twórcy. Ponadto jeżeli uznać, że z uwagi na cechy utworów technicznych brak jest miejsca na istnienie piętna osobistego twórcy, to utwory takie „z trudem” spełniać mogą przesłankę twórczej działalności, ale nie – przesłankę indywidualnego charakteru.

Przesłanka indywidualnego charakteru w polskim prawie autorskim wywołuje więcej wątpliwości, niż ich rozwiewa. Obecnie brak jest widoków na wypracowanie zgodnego stanowiska w przedmiocie rozumienia tej przesłanki ochrony prawnoautorskiej w polskim orzecznictwie i doktrynie. Utrzymywanie się takiego stanu w sposób oczywisty nie sprzyja pewności prawa i zapewnieniu pożądanej jednolitości orzecznictwa. Występowanie w praktyce stosowania prawa wielu poglądów na treść tej przesłanki, niejednokrotnie o przeciwstawnych wnioskach, negatywnie wpływa na system ochrony prawnoautorskiej w Polsce. Ponadto przesłanka ta w sposób nieuzasadniony interpretowana jest jako wykluczająca przyznanie ochrony prawnoautorskiej utworom technicznym.

⁸² Por. J. Bleszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 34; A. Stuglik, *Program komputerowy...*, s. 890.

⁸³ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 8.

Wykładnia językowa art. 1 ust. 1 u.p.a.p.p. prowadzi do wniosku o odniesieniu przedmiotowej przesłanki do działalności człowieka. W przypadku utworów technicznych działalność indywidualna sprowadza się do samodzielnego ujęcia treści utworu. W przeciwieństwie do utworów fikcyjnych (utwory plastyczne, utwory muzyczne), gdzie również treść utworu może być przedmiotem kreacji autora, w przypadku utworów technicznych, które służą użyteczności, treść jest odtwórcza. Twórca dzieła technicznego swoim wysiłkiem intelektualnym odtwarza obiektywnie istniejącą treść utworu lub dąży do treści z góry zamierzonej. Jak słusznie zwrócił uwagę S. Ritterman: „«formą dzieła» jest – oczywiście samodzielne – «przedstawienie» treści [...] przedstawienie zaś, o ile jest samodzielne, jest zawsze twórcze. *Quod est demonstrandum*”⁸⁴. Inaczej rzecz ujmując, twórczość, która w przypadku utworów technicznych sprowadza się do samodzielnego ujęcia treści, jest równoznaczna z pojęciem indywidualnego charakteru działalności na gruncie tej kategorii utworów. W konsekwencji w przypadku dzieł technicznych udowodnienie przesłanki twórczości sprowadza się do udowodnienia tych samych okoliczności faktycznych, które są konieczne dla uznania istnienia przesłanki indywidualnego charakteru. Zatem zasadnie uznano na gruncie ustawy przedwojennej, aby dla przyznania ochrony prawnoautorskiej utwory z dziedziny „praktycznej” nosiły jedynie „ślady indywidualnego ujęcia treści”.

Jeżeli powstanie konkretnego dzieła technicznego było wynikiem działalności człowieka o charakterze twórczym, to działalność taka co do zasady będzie miała również charakter indywidualny⁸⁵, gdyż prowadzi do wniosku, że rezultat pracy intelektualnej w tym przypadku był wynikiem samodzielnego ujęcia lub przedstawienia treści. W rezultacie, w kontekście utworów technicznych, umiejscowienie przesłanki indywidualnego charakteru obok przesłanki działalności twórczej w tekście obecnie obowiązującej ustawy czyni tę pierwszą przesłankę zbędną. Powyższy „nadmiar” nie jest, co prawda, szkodliwy w tym sensie, że nie ogranicza dostępu do ochrony rezultatów działalności twórców, w istocie – nie stanowi przesłanki korygującej działalność twórczą. Jednak *de lege ferenda* w przypadku utworów technicznych należałoby rozważyć rezygnację z tej przesłanki prawnoautorskiej ochrony, co już postulowano w polskiej doktrynie⁸⁶. Innym rozwiązaniem może być sformułowanie jej w taki sposób, jak miało to

⁸⁴ S. Ritterman, *Komentarz do ustawy...*, s. 6.

⁸⁵ A. Stuglik, *Program komputerowy...*, s. 891.

⁸⁶ J. Bleszyński, *Twórczość jako przesłanka...*, s. 36.

miejsce w ustawie z 1926 r., tj., aby przyznanie ochrony prawnoautorskiej utworom technicznym uzależnić od indywidualnego ujęcia treści dzieła.

Akty prawne

Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim, Dz. U. z 1935 r., nr 36, poz. 260, ze zm.

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 666, ze zm.

Orzeczenia

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2000 r., sygn. akt I KZP 16/00, LEX nr 40509.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2007 r., sygn. akt III CZP 94/06, OSNC 2007/7-8/95.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1998 r., sygn. akt I CKN 664/97, OSNC 1999/1/7.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04, OSP 2007/6/67.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2006 r., sygn. akt I CK 281/05, LEX nr 181263.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt III KK 438/06, OSNwSK 2007/1/289.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2014 r., sygn. akt V CSK 180/13, LEX nr 1455199.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 września 1995 r., sygn. akt I ACr 620/95, LEX nr 62623.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt I ACa 477/97, LEX nr 533708.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 września 2006 r., sygn. akt I ACa 490/06, LEX nr 298567.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 lipca 2012 r., sygn. akt I ACa 483/12, OSAŁ 2014/2/9.

Literatura

Barta J., *System prawa prywatnego*, t. 13: *Prawo autorskie*, Warszawa 2003.

Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2014.

- Barta J., Markiewicz R., *Dokumentacja techniczna w świetle prawa autorskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 47 (1988).
- Bleszyński J., *Tłumaczenie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Warszawa 1973.
- Bleszyński J., *Twórczość jako przesłanka ochrony w polskim prawie autorskim w świetle doktryny i orzecznictwa*, w: *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010.
- Czajka D., *Przedmiot ochrony – utwór jako rezultat twórczości autora*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2010.
- Dubisz S., *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2006.
- Flisak D., *Maxa Kummera teoria statystycznej jednorazowości – pozorne rozwiązanie problematycznej oceny indywidualności dzieła*, w: *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013.
- Flisak D., *Pojęcie utworu w prawie autorskim – potrzeba głębokich zmian*, „Przegląd Prawa Handlowego” 12 (2006).
- Flisak D., *Prawo autorskie i prawo pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Ferenc-Szydelko E., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych: komentarz*, Warszawa 2016.
- Gienas K., *Uwagi o ochronie utworów technicznych*, „Monitor Prawniczy” 7 (2009).
- Jaworski L., *Utwór jako przedmiot prawa autorskiego*, „Monitor Prawniczy” 6 (2009).
- Machała W., *Utwór: przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2013.
- Malinowski A., *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2008.
- Mularski K., *Kilka uwag o zbędnych fragmentach aktów normatywnych*, w: *Prawo wobec wyzwań współczesności*, red. B. Guzik, N. Buchowska, P. Wiliński, Poznań 2008.
- Ritterman S., *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937.
- Sobczak J., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Poznań 2000.
- Sokołowska D., *„Omnis definitio periculosa”, czyli kilka uwag o zmianie paradygmatu utworu*, w: *Granice prawa autorskiego*, red. J. Kępiński, K. Klafkowska-Wiśniowska, R. Sikorski, Warszawa 2010.
- Stuglik A., *Program komputerowy i inne utwory z zakresu informatyki*, „Monitor Prawniczy” 19 (2002).
- Tatarkiewicz W., *Dzieje sześciu pojęć*, Warszawa 2005.
- Tylec G., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r., sygn. akt IV CK 763/04*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 6/67 (2007).

Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001.

Ziemiński Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 2005.

Zoll F., *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska*, Warszawa 1926.

INDIVIDUAL CHARACTER OF A PIECE OF WORK AS A CONDITION OF COPYRIGHT PROTECTION OF TECHNICAL WORKS

Summary

Technical works serve, by their nature, for realization of practical purposes. Utilitarian nature of technical works has influence on the content and form of the work. Technological limitations, predictability of the expected results or practice of conduct are the factors which tailor the “creative activity of individual nature”. Consequently, we can counter “technical works” with “classical pieces of works”, which meet spiritual needs. The review of the legal writings and court rulings leads to the conclusion that, as a rule, creativity requirement will be met in case of technical works; nevertheless, it might be doubtful to what extent the creative process, stratified by objective factors, might allow to individually shape the technical work. As a result, in most cases the question of copyrightable protection for technical works comes to whether they meet the condition of individual character of work.

Statutory condition of individual character of work needs to cover any manifestation of man’s creative activity, including those which belong to widely understood non-fictional field of works (technical or scientific works). Consequently, the specific nature of technical works raises the questions to what extent the individuality condition is met in case of technical works as well as what the meaning of individual nature of the work is from the Polish copyright law perspective.

Keywords: intellectual property law, copyright law, technical works, individual character of a pieces of works